

Кадр з фільму «Історія мосі дружини».

подарував давній приятель, та ще й змушує дружину-злочийку написати зізнання у скоєному.

Мораль тут прозора: не можна «купувати kota у мішку», а тим більше, пов'язувати своє життя з першою-ліпшою, яка трапиться під руку. А тим більше, прив'язуватися. Шкода, що закохану в нього юнку, яка оцінила його мужність і витримку під час пожежі на судні, він не зустрів раніше. Але вона тверезо оцінила свої шанси: «Ти не покинеш свою дружину, тому що в тебе чесне серце».

Ліззі, навпаки, пускає в хід усі здібності, щоб збити Якоба з чесного шляху, щоб штовхнути і його на розпусту. Бо вважає, що саме так і мають жити люди. Як засвідчує французька класична література, подружня зрада – це свого роду традиція, а Якоб мав нещастя одружитися на французенці, та ще й на такій, яка не бажає працювати, але хоче вести світський спосіб життя.

Експеримент союзу чесного і порядного чоловіка з жінкою-вамп розглядається ретельно, з інтимними сценами, скандалами, коли розгніваний чоловік трощить усе в кімнаті, а у відповідь чує спокійно-зневажливе: «Ну що, відвів душу?». Отже, нам запропонували один із неймовірно розмаїтих варіантів шлюбу, а точніше, його подоби.

Вже згадувалося, що фільм затягнутий – проходить персонажів, морські хвилі і т. п. могли б спокійно вилучатися, але в постановниці, очевидно, були свої резони: на зміну повільній і спокійній течії життя приходять бурі й урагани – як в океані, так і в житті. Й це специфічне співжиття (скоріше, протистояння, хто кого) також підвладне стихіям, які вириваються назовні. Точний вибір акторів – голландця Гійса Нейбра на роль Якоба і французьки Леа Сейду на роль Ліззі – довершив справу – і глядач майже три години провів у тривожному очікуванні розв'язки. Закадровий голос головного героя дає знати, яким був фінал: із розмови з невідомою для глядача жінкою він дізнається, що Ліззі померла через рік після того, як вони розлучилися...

«Війна на бобовому полі Мілагро» і польовий досвід громадського активіста

Ольга Ямборко

Ця історія розпочалась у 1973 році. Як згадує у своєму есе автор роману «Війна на бобовому полі Мілагро» Джон Ніколс¹, того року в США сталося кілька знаменних подій: Верховний суд США прийняв історичне рішення у справі Ро проти Вейда, Генрі Кіссінджер отримав Нобелівську премію миру за підписання угоди про припинення війни та відновлення миру у В'єтнамі, у селищі Вудд-Ні у Південній Дакоті члени Руху американських індіанців взяли у заручники 11 місцевих жителів, протестуючи цим проти політики американської влади щодо корінного населення США, а радник президента Річарда Ніксона – Джон Дін – дав ключові свідчення проти нього у справі розслідування Вотергейтського скандалу. У цій хронології подій 1973 року своє скромне, майже непомітне місце зайняла публікація роману «Війна на бобовому полі Мілагро». За словами автора, цей неуспішний культовий роман через чотирнадцять років став неуспішним культовим фільмом² і другою режисерською роботою Роберта Редфорда.

Події роману та однойменного фільму відбуваються у забутому Богом і людьми, але не спритним інвестором, селі Мілагро – орієнтовно десь на півночі штату Нью-Мексико, позаяк такого населеного пункту годі шукати на карті США. Мілагро – вигадана назва, що в перекладі з іспанської нагадує нам про «Диво». В селі 426 жителів – ті, хто ще не виїхав у пошуках заробітку деінде. Серед них старець і сільський філософ Амаранте, друзями і співрозмовниками якого є роха Лупіта та уже спочилий у Бозі сусід, молода сім'я Джо та Ненсі Мондрагонів, місцева активістка Рубі, розчарований у громадській діяльності заїжджий редактор сільської газети Чарлі Блум, сільський голова Семмі Канту, шериф Монтойя та завідники сільського бару – спостерігачі, а

¹ John Nichols. Night of the Living Beanfield: How an Unsuccessful Cult Novel Became an Unsuccessful Cult Film in Only Fourteen Years, Eleven Nervous Breakdowns, and \$20 Million // https://books.google.com.ua/books?id=Ph019Ib4QCwC&pg=PA133&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

² Там само.

Роберт Редфорд та Крістофер Вокен під час зйомок фільму «Війна на бобовому полі Мілагро». Режисер Роберт Редфорд. США, 1988.

згодом учасники драми, що опинилися в центрі уваги. Епіцентром сюжету став відчайдушний вчинок Джо Мондрагона, коли він спершу необачно, а згодом умисно порушив заборону на зрошування сільських полів. Така заборона була запроваджена владою на угоду інвестору для того, щоб витіснити місцевих жителів-фермерів з їх земельних ділянок. Відтак, зрошувальний канал обслуговував тільки маєток інвестора, а поступливість селян збільшувала володіння магната. Єдиний, хто не продав поле – спадщину батька – молодий Джо Мондрагон. Він ще намагався триматися свого села – свого «Дива», але повсякчас відчував на собі «дисциплінарні» дії системи, яку вибудував інвестор з регіональною і сільською владою. Мондрагону через його бунтарський характер і непоступливість у питанні продажу поля фактично був закритий доступ до будь-якої роботи у селі та його околицях. Батькове ж поле кілька років уже пустувало, позбавлене води. Джо повсякчас повертався до нього як до своєї совісті, й от, одного дня, спустошений неможливістю знайти роботу, споглядаючи своє поле, він необачно відкрив кран, а разом з ним – спровокував низку подій, що спричинили диво у Мілагро. Подальший сюжет фільму довів сказане Ганді: «Спочатку вони тебе не помічають, потім сміються над тобою, потім борються з тобою. А потім ти перемагаєш». Спершу, коли у селі дізнались про вчинок Джо Мондрагона, жителі зазверли в очікуванні, а що ж далі? Коли він засіяв поле і тим засвідчив серйозність своїх намірів, його мимоволі зробили своїм об'єктом місцеві громадські активісти, й на нього звернули увагу у маєтку інвестора. Далі були громадські збори, публікації у сільській газеті із закликами до громади села, плітки у незримому ЗМІ – мережі сіль-

ської спільноти, погрози, провокації та навіть полювання, вчинене поплічниками інвестора на Джо Мондрагона. Зрештою, зловмисники відступили, і Джо, підтриманий сільською громадою, яка вчинила тихий, а почасти і радикальний саботаж зайдам-посіпакам, відстояв своє право жити і працювати у рідному «Диві». Водночас автори фільму чітко дають зрозуміти, що ця перемога є тимчасовою, і повсякчас треба бути готовим її боронити. Загалом, перед нами універсальна історія – знайома як мешканцям південно-американського штату Нью-Мексико, так і мешканцям сіл, селищ, міст сучасної України, де місцева влада та жителі уже встигли вивчити мантру про інвестора-чудотворця. Фабула роману, згодом екранізованого, вирізняється серед типових кіносюжетів синергією філософського бачення, яка привносить в цю історію свою поезику. Камертоном тут є сільський філософ Амаранте. Він – виразник ідеї закорінення, приналежності, ідентичності Мілагро. Цій колективній константі, яка витворювалася не одне покоління, протистоїть агресивний намір інвестора позбавити місцевих людей їх життєвого простору. З цією проблемою сьогодні стикаються малі та великі громади в Україні. Сучасний тренд виразно артикулюють нові стратегії розвитку міст та сіл, що затверджені їх місцевими радами у співпраці з обласними адміністраціями і навперобій закликають інвесторів та фактично прописані для них. Отож, ресурси громад надаються їм необмежено. Ця та інші проблеми унормовуються концепцією «сталого розвитку», яку модно нині згадувати у стратегіях українських міст, селищ та сіл, але у «зручному» форматі – для означення «неухильного зростання

Мелані Гріффіт, Річард Бредфорд у фільмі «Війна на бобовому полі Мілагро».

економічних показників країни, її регіонів <...> і окремих галузей економіки»³.

Примітно, що в період між написанням роману «Війна на бобовому полі Мілагро» та екранізацією якраз формувалася концепція «сталого розвитку» з її орієнтирами на гармонізацію, збалансованість і безконфліктність прогресу людства, збереження довкілля. Саме коли роман Джона Ніколса готувався як рукопис, у 1972 році, в доповіді «Межі зростання» Римський клуб вперше сформулював ідею «сталого розвитку», де принципово розмежував поняття «зростання» і «розвиток». Як проголошує одне з положень цієї доповіді, наша планета еволюціонує в часі без зростання, тому людське суспільство має зрештою адаптуватися до схожої парадигми розвитку – «сталого розвитку»⁴. Своєрідною алюзією на таке дослідження в історії села Мілагро виглядають діалоги старого Амаранте з аспірантом-антропологом, котрий у своєму науковому пошуку прибув до дверей його хати. Завзятий молодий гуманітарій, озброєний знаннями, спершу сприймає Амаранте як «етнографічну» умовність та об'єкт для аналізу, але згодом усвідомлює його життєву мудрість, силу і відвагу на схилі літ захищати, чи то зі зброєю в руках, чи то верхи на бульдозері, правдиві цінності.

На прикладі Мілагро опукло видно вплив втручання інвестора в «екосистему» громади. Запорукою успіху будь-якого інвестора є співпраця з владою на місцях, яка у цьому випадку переросла у відносини сюзерена та його васалів. За таких обставин громада Мілагро виявилася заручницею, якій створили невідгідні умови, щоб позбавити її основного ресурсу – землі. Цей підхід – типовий, він зустрічається в різних універсальних та оригінальних варіаціях по всьому світу і конвертується у підпали об'єктів на замовлення забудовників, заборони збирати дощову воду (як це було у Болівії) та ін. При цьому, засобом впливу на громаду доволі часто є контроль на ринку праці у своїй місцевості, що діє на спільноту та на окремих її індивідів, як це було з Джо Мон-

драгоном. Такий контроль живиться страхом втратити роботу, що, приміром, з сучасної практики провінційних українських міст та сіл, є суттєвим чинником, який реально стримує розвиток громадянського суспільства на місцях, паралізує реалізацію його права на місцеве самоврядування. Як наслідок, вікно можливостей для агентів змін, якими у т. ч. є молодь, значно звужується, цей потенціал витісняється або маргіналізується, а спільнота загалом переходить у латентний стан, живучи за принципом «моя хата скраю». Зовнішні просвітницькі проекти, спрямовані на те, щоб змінити описаний стан справ й активізувати громади, переважно зазнають невдачі. Так, як це сталося з редактором сільської газети Чарлі Блумом – чоловіком прогресивних поглядів, який намагався їх реалізувати, але врешті розчарувався, пристосувався до середовища і компенсував своє розчарування аматорським вирощуванням квітів. У слушний момент його газета все ж стала одним з інструментів у спробі налагодити процес місцевої демократії – провести громадські збори. Втім, ініціатива активістки Рубі скликати збори жителів села очікувано перетворилася у стихію суперечок «на високих тонах» між селянами, в якій неможливо було досягнути бодай якогось конструктивного рішення. Усе це також є більше закономірністю, ніж винятком в реаліях життя будь-якої громади. Чимало світових організацій спрямовані нині на розвиток громадянського суспільства, мають напрацьовані методики, які навіть адаптують до місцевого законодавства, заручаються підтримкою моральних чи інших авторитетів у регіонах, але виявляються безсилими на практиці, позаяк громада – базово непросте утворення, з індивідуальним характером та ментальністю, зрушити до дії яке потрібні довіра і час. І цей процес є можливим, якщо його ініціювати зсередини. У випадку з Мілагро показано, що громада там є, вона усе бачить, чує і спроможна діяти. Але по своєму – явно, одностайно й анонімно.

Чи справді можливим є прогрес «забутого Богом і людьми» села у сучасному світі без інвестицій? Скептики скажуть: якщо абстрагуватися від «лівацьких» ідей авторів фільму, Мілагро і тисячі таких населених пунктів – не спроможні змінюватися в ногу з часом, ризикуючи «канути в Лету» з їх анахронічним способом життя на рівні етнографічної автентики. Джон Ніколс та Роберт Редфорд принципово інакше формулюють питання. Перший як романіст і політичний активіст у своїх сюжетах обстоює теми екології, розглядаючи людину як її складову на перетині історичної, етнічної ідентичності і соціальних викликів. Актор та режисер Роберт Редфорд – знаний своїми дослідженнями особистості у системі політичних інтриг та захисту громадянських прав людини. Створений ними маніфест «Війни на бобовому полі Мілагро» спрямований на захист права людини відбутися на своїй землі – вдома, де вона з діда-прадіда. Ця «маленька» проблема села на 426 жителів була глобально актуальною 1973 року, 1987-го, і далі залишається непочутою у 2020-х серед хронології суспільно-політичних та економічних катаклізмів. За її розв'язання сучасний світ не присуджує Нобелівську премію, однак саме з неї він зітканий.

³ Сталий розвиток // <https://uk.wikipedia.org/wiki>

⁴ Межі зростання // <https://uk.wikipedia.org/wiki>